

MEER DAN 1.500 JAAR BEWONING ROND DE ROMEINSE VILLA TE NEERHAREN-REKEM

Na de enkele waarnemingen van vorig jaar op het terrein van de Gallo-Romeinse villa aan de grens van Neerharen en Rekem (*Conspectus MCMLXXX - Arch. Belg.*, 238, 37-41), werd voor 1981 een grote opgravingscampagne gepland, die dank zij de goede verstandhouding met de Grinderij N.V. De Cup en de medewerking van de H. L. Janssen en het gemeentebestuur van Lanaken van april tot september kon uitgevoerd worden. Tijdens deze periode kon in de kernzone van de vondsten uit 1886 een areaal van niet minder dan 9.200 m² volledig onderzocht worden. De verwachtingen werden daarbij volledig ingelost want voor elk van de vele periodes uit onze voorgeschiedenis, waarvan vroeger potscherven werden aangetroffen, kwamen nu ook min of meer duidelijke bewoningssporen aan het licht. De opgravingen moeten nog voortgezet worden, maar nu reeds is duidelijk dat deze plek aan de rand van de Maasvallei en waarschijnlijk zelfs aan de oever van de toenmalige Maasgeul steeds opnieuw door de mens als woonplaats werd uitgekozen en ons zeer interessante inlichtingen zal verschaffen over continuïteit en diskontinuiteit van de bewoning in een landelijk milieu, van de prehistorie tot in de Middeleeuwen.

De oudste bewoningsperiodes — het Mesolithicum en het Neolithicum — zijn slechts door silexartefakten vertegenwoordigd : enkele werktuigen en vooral talrijke afslagen en kernen die aantonen dat hier, juist achter de oeverwal, vuursteen tot gereedschap werd verwerkt.

Zes verspreide brandgraven zijn de meest zuidelijke uitlopers van een groot urnenveld, dat zich op het grondgebied van Rekem uitstrekt. Als getuigen van een eventuele bewoning uit de latere Bronstijd — vroege IJzertijd komen slechts enkele verspreide scherven en een kuil in aanmerking.

De bewoningssporen worden talrijker en duidelijker tijdens de La Tène-periode. Deze is geheel in het schervenmateriaal vertegenwoordigd, van vroeg tot laat, met schijnbaar een overwicht voor de beginfase. Het is zeer moeilijk de juiste correlatie te achterhalen tussen de paalsporen en dit aardewerk dat, samen met wandleem, maalsteen, slingerkogels, weefgewichten, graankorrels, enz., hoofdzakelijk in kuilen aangetroffen werd. Om verschillende redenen zijn niet alle plattegronden volledig bewaard gebleven, zodat vrij veel paalgaten bij de interpretatie onbenut blijven. Desondanks is deze interpretatie vrij bevredigend. Zo zijn toch een aantal grote woonhuizen en kleinere bijgebouwtjes te onderscheiden. Opvallend is de driebeukige indeling van het gebouw 1 (fig. 37), dat zich tevens door zijn grote afmetingen onderscheidt, nl. ca. 10 bij 20 m. Het is wel een van de meest zuidelijke voorbeelden van dit gebouwtype. De rij van vier zeer diep geplante palen 2 is daarentegen waarschijnlijk de rij nokdraggers van een tweeschepig gebouw, naar het voor onze streken normale type. Daarnaast zijn er een aantal kleinere hutten en spijkers, met vier tot negen palen (fig. 37, 3-7).

Fig. 37. Uittreksel uit het algemeen opgravingsplan.

Het juiste karakter en de omvang van deze nederzetting is totnogtoe moeilijk te bepalen, vermits zij zich buiten de opgegraven sektor uitstrekt. Evenmin staat het reeds vast of de plaats tijdens de gehele IJzertijd zonder onderbreking bewoond was. Wel mag men reeds een continuïteit aannemen tussen de late vóór-Romeinse IJzertijd en de Romeinse villa. Tot de overgangsfase behoren twee gebouwen met duidelijke plattegrond. Het eerste was mogelijk een horreum of schuur van 10 bij 8 m, met vier zware nokpalen (fig. 37, 8), het tweede een groot *Grubenhaus* van 8 bij 5 m, met 5 diepe palen in elke langszijde en 4 in elke korte zijde (fig. 38, 9); het was ca. 80 cm in de bodem ingegraven. Zowel binnen als buiten onze grenzen kennen wij geen vergelijkbaar voorbeeld van een dergelijke constructie.

Fig. 38. *Grubenhaus* uit de vroeg-Romeinse tijd.

Tegen het einde van de 1ste eeuw n. C. werd dit *Grubenhaus* volledig afgebroken bij de bouw van de Romeinse villa. Men mag dan ook denken aan de mogelijkheid dat het de inheemse inwoner van deze hut was die dan een boerderij naar Romeinse bouwtrant liet oprichten. Ondanks de zeer slechte bewaaringstoestand (fig. 39) konden toch de verschillende bouwfasen in grote lijnen van elkaar onderscheiden worden. Dit laat toe de verschillende stadia in de geleidelijke ontwikkeling van dit bescheiden woonhuis te volgen, met verbouwingen die wel tot een verbetering van het wooncomfort leidden, maar toch geen aanzienlijke schaalvergroting tot gevolg hadden. De oudste kern omvat slechts drie woonvertrekken met de klassieke gevelpartij van slechts 24 m lengte aan de westzijde (10). Deze wordt later uitgebreid door toevoeging van een tweede gevel, een kelder, een grote

Fig. 39. Het hoofdgebouw van de Romeinse villa. Links, een badkuip van het *balneum*.

zaal met halfronde absis (11), een badgebouw dat twee of driemaal werd vergroot (12). In zijn laatste toestand omvatte het drie badkuipen, een kanaal- en twee pijlerhypocausten, en een gemeenschappelijk *praefurnium*. Voor de gevel lag een houten waterbekken (13), dat met leem waterdicht was gestreken terwijl de twee rijen van kuilen die waaivormig voor de galerij liggen, misschien iets te maken hebben met de beplanting van een tuin rond dit bekken. Belangrijk is dat het in 1980 onderzochte bijgebouw samengaat met de derde bouwphase van het woonhuis en de oprichting van het eerste *balneum*.

De gebouwen van de villa werden zeer waarschijnlijk reeds vóór het einde van de 3de eeuw verwoest en/of verlaten. De slechte bewaringstoestand sluit echter elke zekerheid terzake uit. De 4de eeuwse bewoning vertoont een heel ander karakter. Naast enkele verspreide kuilen treft men nu drie hutten aan van het type *Grubenhäuser* (fig. 40), telkens met zes palen (14-16). Meer dan het materiaal is het deze bouwtrant die de vreemde herkomst van de nieuwe inwoners verraadt en zeer waarschijnlijk staan we voor de woningen van een groep Germanen of Franken die zich binnen de rijksgrenzen op een verlaten domein kon vestigen. De omvang van deze groep en de sociale rol van deze nieuwe nederzetting is nog niet volledig te bepalen.

Na het begin van de 5de eeuw lijkt de plaats een tijdlang te zijn verlaten tot de landname door de Merovingers in de loop van de 6de of in het begin van 7de eeuw. Ook de omvang van deze bewoning blijft nog onbepaald. Een eerste woonkern schijnt te bestaan uit een concentratie van het *Grubenhäuser* 17 (fig. 40), de hut 18, en de spijker 19 naast de rij van zes zware paalsporen, die mogelijk tot een

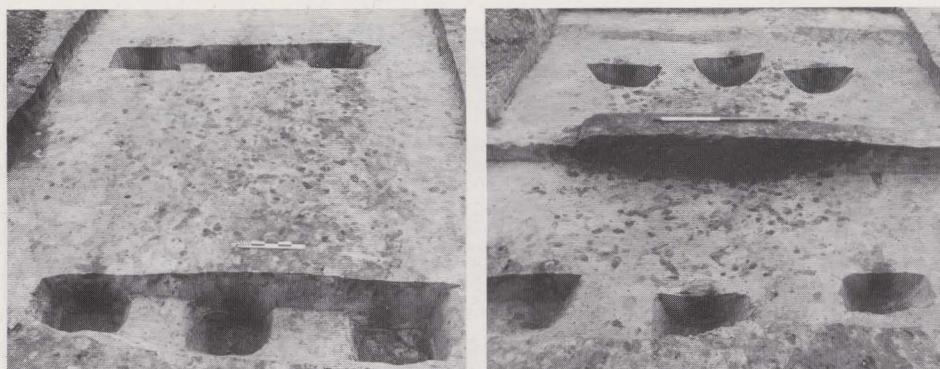

Fig. 40. Laat-Romeins (links) en Merovingisch *Grubenhaus*.

woonhuis van ca. 16,50 m lengte behoren (20). De toewijzing van dit laatste aan de Merovingische tijd is echter niet absoluut zeker. Een dertigtal meter noordwaarts treft men dan nog een groepje van twee kleine en tamelijk ondiepe *Grubenhäuser* aan (21-22). Voorlopig houden wij het voor deze periode bij een datering in de latere 6de of 7de eeuw.

Tijdens de Karolingische tijd is de eeuwenlange bewoning van de site opnieuw een tijdlang onderbroken, tot enkele mensen zich in de 11-12de eeuw opnieuw kwamen vestigen bij het puin van de Romeinse villa. Een houten gebouw 23 van ca. 8,30 m bij 6 m, enkele kuilen, twee ovens en de haard 24 zijn in die periode thuis te wijzen. Ondertussen had de Maas zich oostwaarts verplaatst en was het terrein op de oude oever door aanslibbing opgehoogd.

Aldus eindigt de uitzonderlijk lange en complexe bewoningsgeschiedenis van de vindplaats Neerharen-Rekem. Wel moet zij nog het toneel geweest zijn van strijdgewoel waarvan de ondiepe gracht 25, met een tegen de vesting Rekem gericht, uitspringend bastion, de stille getuige is. Enkele muntvondsten wijzen op een datering in de 16de eeuw en het is niet uitgesloten dat het de gesneuvelden van dit gevecht zijn, die in ondiepe kuilen in het puin van de Romeinse villa begraven werden. Ofwel staan wij hier voor een episode van de jarenlange vete met de heerlijkheid Neerharen, ofwel voor een grotere konfrontatie tussen Rekem, baronnie van het Duitse Rijk, en het prinsbisdom Luik.

G. DE BOE